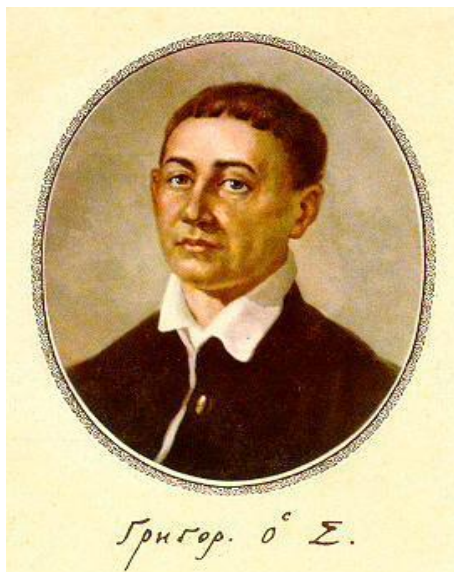

Міністерство освіти та науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Історико-філологічний факультет
Кафедра української та зарубіжної літератур

**Літературна творчість Григорія Сковороди й сучасність
(до 300-річчя від дня народження)**

Збірник наукових статей

Одеса
2022

УДК 821.161.2.09

Рекомендовано до друку Вченою радою Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (протокол № 4 від 27 жовтня 2022 року)

Редакційна колегія

Бандура Т. Й., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор

Авксентьєва Г. А., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор

Боева Е. В., кандидат філологічних наук, доцент – відповідальний редактор

Рецензенти

Шевченко Т. М. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури та компаративістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Коваленко О. А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української та іноземної мов Одеського державного аграрного університету

Літературна творчість Григорія Сковороди й сучасність (до 300-річчя від дня народження) : збірн. наук. статей. Одеса : Університет Ушинського, 2022. 218 с.

© Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2022

11. Шупта Дмитро. Птахи попелу. Рубаї. Київ : Дніпро, 1998. 70 с.
12. Шупта Дмитро. Ракове здвиження. Київ : Укр СІЧ, 2021. 64 с.
13. Яранцева Н. П. Г. Тичина – інтерпретатор спадщини Г. С. Сковороди. *Сковорода Григорій: дослідження, розвідки, матеріали*. Київ, 1992. С. 232 – 236.

*Дмитро Шупта,
член НСПУ та НСЖУ,
Заслужений працівник культури України
(м. Одеса)*

МІЙ ШЛЯХ ДО СКОВОРОДИ

Феномен Сковороди, як, мабуть, і кожного генія, змушує нас прокладати до нього власні стежки, і осмислення цього шляху вимагає визнати, що у мене він почався ще до свідомого знайомства з його постаттю й текстами – почався зі сприйняття тих ландшафтів, тієї природи, що визначає ауру Чорнухинщини – малої Вітчизни-батьківщини філософа-Генія, де також народився і я.

Вперше про знаного земляка мені довелося почути від своїх батьків та бабусі, яким не байдужою виявилася доля Григорія Сковороди. Тож саме вони нам, дітям рідним, і передавали перекази про видатних особистостей – своїх краян.

Мій батько, як і Григорій Сковорода, народився теж над річкою Многою, але за двадцять кілометрів вище, в селі Яцинах. Згідно переказів, там наш предок-козак тоді, коли й Григорій Сковорода подався до храму науки, волами доправив у Києво-Могилянську Академію навчатися трьох своїх синів. Та не встиг він прибути додому, як старший син уже обіймав свою кохану наречену, обігнавши батька з волами... Як там не діялося, але цим він тільки клопотів додав своєму батькові, котрий знову свого спудея відвіз до Києва. Всі сини здобули належну освіту: втікач став юристом,

середульший – архітектором, що вибудував у Курінці Храм на три приходи, а найменший – отримав медичну освіту, до його коліна належу і я, продовжуючи рід «Щепіїв», як було нас колись наречено по-вуличному.

Бабуся ж розповідала, як оті Дятлови, що мешкають на кутку Левенці, курінські корінні старожили, спілкувалися з Григорієм Сковородою, коли він через Куріньку прямував з Харсік на Пирятин... Потім він на Харківщині мав собі приятного довірливого друга Дятлова, що перед тим перебрався з нашого сотенного містечка з-над Удаю на Слобожанщину, де річка Уда. Пристойний будинок Дятлових, де бував Григорій Сковорода, у Курінці на сьогодні не зберігся, і нікого вже з його господарів не залишилося, але живі перекази про відвідування Дятлових Сковородою можливо побутують ще й досі, потверджуючи правдивість колишніх давно минулих подій.

Так чи інак, але філософ присвятив один зі своїх прозових творів «Вдячний Єродій» своєму дорогому землякові: «Григорій Вар-Сава Сковорода зичить любому другу Семену Никифоровичу Дятлову Божого миру». У примітці джерела подано: «Семен Никифорович Дятлов – приятель Сковороди. Зберігав і переписував твори філософа. Принаймні один зі списків діалогу «Разговорназываемый Алфавіт, или Букварь Миру», зроблений саме його рукою». Джерело: «Григорій Сковорода. Буквар Миру. Книга для сімейного читання / Григорій Сковорода; упорядкування, переклад, передмова та примітки Л.Ушкалова. 2-ге вид. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 320 с. (Стор. 116–138).

Про це також нам, малим школярам, переповідав і наш улюблений учитель Іван Іванович Довженко, який був широко обізнаний з життям і творчістю Великого нашого земляка. Пам'ятаю, як через Куріньку рухалася екскурсія школярів із села Хейлівщини, що прямувала в гості до відомої художниці Катерини Білокур в село Богданівку Яготинського району. Це відбувалося в серпні, заночували екскурсанти в нашій школі. Ми, хто мешкав неподалік, зібралися познайомитися з ними. Виявляється, що попутно вони завітали також і в село Харсіки, відвідали садибу, де народився

й виростав Сковорода, а звідти хлопчиком приходив співати в Красногорівський Курінський монастир.

Довідавшись про таку подію, І.І.Довженко з благословення тодішнього чудового директора школи Степана Остаповича Костюка, організував з дванадцяти підлітків екскурсію в Харсіки. Всі ми, несподівано щасливі, через Світовщину й Плоске та Страхівщину добралися в урочище Монастирище, оглянули руїни Красногорівської Курінської пустині, а потім уже через Кізлівку, Ковалі та Чорнухи добралися уславлених Харсік. Нас там привітав директор місцевого краєзнавчого музею Ілля Васильович Капуста, який захопив своїми правдодатними оповідями про славетного вихідця з Харсік Григорія Савича Сковороду, особливо коли ми прибули на знамените у світі подвір'я його батьків, до речі, там тепер лежить меморіальна плита, що й свідчить про місце народження Генія.

Про нашу екскурсію на садибу Григорія Сковороди дізналися мешканці Харсік. Зібралися деякі вчителі, особи поважного віку та учні. Там ми довідалися про факти з життя Великого Пророка, повідані ними. А все це завершилося Сковородинівським кулішем, який вдався на славу і, здавалося, розносив приємний смак і духмяна на всю Полтавщину. Вражень мали вдосталь, які ми принесли у своїх душах додому. Згодом у мене про цю подію з'явився вірш.

ПОВЕЛА МЕНЕ ВЕСЕЛКА

(Спогад про дитинство 1948 р.)

1

Битий шлях із закапелка,

Де краси небес потік,

Повела мене веселка

Із Куріньки до Харсік.

...Бачу на дорозі кінській

Слід, що все не пропада:

В Красногорівці Курінській -
Знову Гриць Сковорода.

Вікопомний шлях воловий
Кожен слід Його зберіг.
Лет у небі соколовий
Понад плин земних доріг.

Ти ступаєш, пане-брате,
І красу душею пий!
Зліва – голе Ярувате,
Справа – Удай голубий.

Тут стаєш ти світлоносним –
Сонце маєш попервах
З рівним шляхом, а за Плоским –
Страховщина всім на страх.

2

Цвіли там липові гаї
О тій добі минулій,
Водились в пасіках рої,
Де борть дзумів і вулій.

У Страховщину, там, де став,
Де голубів цикорій,
Не раз, бувало, завертав
Сковорода Григорій.

Усіх крутив життєвий вир –

Спливли події в Мнозі,
І Красногірський монастир,
І що було в дорозі.

Розмову тиху слухав став
І кожна квітка гілки,
Як гість і пасічник співав
Під супровід сопілки.

Але усе те утекло
В невідь за течією –
Ставок накрило криги скло
Безпвм'яттю своєю.

З
Знаки ночі забуваєш.
День наповнив синю креш.
Щойно Півневе минаєш,
Потім Галяве минеш.

...Із веснянками гаївки
На пташиному крилі.
Я підхожу до Кізлівки,
За якою – Ковалі.

Тут не м'яли потерухи,
Вдачу маючи своєю.
Многа! За містком – Чорнухи
І – Харсіки, як в раю.

Тут сакви свої ми носим.
Нам згадати випада:
Підлітком дзвінкоголосим
Бігав Гриць Сковорода.

Дуб у двадцять два обхвати...
Хлопчик – брилик набакир,
Із Харсік ходив співати
В Красногiрський монастир.

Світові відомо, що талановита особистість Григорія Сковороди була багатогранною: з дитячих років він був причетний до музики й співу, ще тоді вправно грав на сопілці й скрипці; юнаком на відборі в Глухові потрапляє солістом до царської придворної капели; як чудовий поет, з композиторським підходом він поклав на музику низку власних поезій і виконував їх. Створив духовні й світські пісні. Він – і педагог, і бібліотекар, і медик, і перекладач, і засновник українського біблієзнавства, воїн по духу.

Всюди він багато встиг, залишив помітний слід, а його учні – причетні до відкриття на Слобожанщині вишу – знаменитого Харківського університету. Багатогранність і талант Великого земляка захопили й назавше полонили також мене, спонукуючи до творчості й дослідництва на ниві Сковородинознавства. Так у бібліографічному довіднику, що побачив світ в Чорнухах 1994 р. подано біля десятка статей «Григорій Сковорода в поезії земляків» - під рубрикою «У творчості Дмитра Шупти», а також понад тридцять статей - в «Біобібліографічному покажчику» Дмитро Шупта, серії «Письменники Одеси» 2008 р.

Логічним кроком на моєму шляху до осягнення Сковороди є той факт, що мені пощастило брати участь у багатьох Міжнародних наукових конференціях, що проводить Міжнародний Центр Сковородинознавства, не одна моя доповідь надрукована у збірнику наукових праць «Переяславські

Сковородинівські студії». Дотепер залишається нез'ясованим питання датування I Сковородинівських читань, які започатковано в старовинному українському місті Переяславі, тобто датою їх проведення називають як 1983, так і 1985 роки. (Див. Переяславські Сковородинівські студії. Збірник наукових праць. Випуск 3. 2015 р. Стор. 250.)

У вип. II «Григорій Сковорода – джерело духовної величі та сучасність». Збірник наукових праць. Випуск 2009 р., на стор. 251 – 253 опубліковано уривок з поеми «Осягнення» Дмитра Шупти.

В «Переяславських Сковородинівських студіях». Збірник наукових праць. Випуск 2. 2013. Стор. 157 – 159. Опубліковано доповідь Дмитра Шупти «Про Сковороду та «Садівника щастя».

В «Переяславських Сковородинівських студіях». У збірнику наукових праць. Випуск 4. 2017 р. ; на стор. 297 – 301. Опубліковано доповідь Дмитра Шупти «Перебування Григорія Сковороди у Великому Бурлуці» (гіпотеза).

В «Переяславських Сковородинівських студіях» у Збірнику наукових праць. Випуск 6. 2019 р. На стор. 349 – 354. Опублікована доповідь Дмитра Шупти «Канонна ідентифікація портретних зображень Г.С.Сковороди».

В «Переяславських Сковородинівських студіях» у Збірнику наукових праць. Випуск 7. 2021 р. На стор. 352 – 358. Опубліковано доповідь Дмитра Шупти «Деякі аспекти життєпису Григорія Сковороди».

В «Переяславських Сковородинівських студіях» у Збірнику наукових праць. Випуск 9. 2022 р. На стор.371 – 380. Опублікована доповідь Дмитра Шупти «Слово – зброя філософа-воїна».

В цьому ж виданні опубліковані й такі доповіді: Галини Авксентьевої «Постать Сковороди в художньому світі Дмитра Шупти», стор. 8 – 18; Тетяни Гринь «Вплив батьківщини Сковороди на творчу сковородіану...», стор. 293 – 298; та Петра Лойтри «Вогонь музичної душі», с. 299 – 310, в яких також ідеться про творчість Д.Шупти.

Отже, мій шлях до Сковороди розпочався ще у роки дитячі, але триває і досі, і позначений він як поетичним, так і дослідницьким натхненням,

плодами якого я завдячую невмирущій енергії творця «Саду божественних пісень», адже духовність – це істинне відчуття постійної присутності енергії творення.

УДК 016:101(09)(477) С42

*Надія Сподарець,
доктор філологічних наук,
професор кафедри української та
зарубіжної літератур
Університету Ушинського*

ДО ПИТАННЯ ІСТОРІОГРАФІЇ СКОВОРОДИНОЗНАВСТВА XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.

Постановка проблеми. Суспільна і наукова думка у різних медійних форматах звертається до питань, які актуалізує саме життя. Такі рефлексії позначають пріоритетність певних концептів, соціальних і наукових стратегій.

Про те, що постать Григорія Сковороди, його творчий доробок не втрачають актуальності в суспільній свідомості початку XXI ст., свідчить широка система заходів, до яких маємо честь долучитися й ми.

Звернемо увагу на висновки сучасного дослідника творчості Григорія Сковороди С. Л. Йосипенка, який зауважує: «Твори Г. Сковороди ніколи не видавалися за його життя, вони існували в рукописах, іноді дописувалися і переписувалися самим автором, породжуючи різні версії того самого твору. Хоча він і склав список своїх творів, видавці зіткнулися з проблемою їх ідентифікації, різночитань авторських редакцій та списків. Все це, разом зі своєрідністю мови, правопису та манери викладу Г. Сковороди призвело до того, що його видання творів викликали дискусії між видавцями та дослідниками» [5].